

O SÚČASNÝCH PROBLÉMOCH NEMECKÉHO IMPERIALIZMU

Je všeobecne známy záujem verejnosti a pozornosť odborníkov, venované súčasnej problematike Nemecka. Bohaté skúsenosti nám však hovoria, že práve názory, postoje a hodnotenia problémov, o ktorých sa najviac hovorí, je potrebné neustále konfrontovať s realitou dňa, aby sa nezmenili v schémy, ktoré skôr zastierajú, ako osvetľujú, nové javy a nové procesy. Tieto skutočnosti viedli vedeckometodickú radu pre medzinárodne otázky pri ÚV Socialistickej akadémie k usporadaniu sympózia o súčasných problémoch nemeckého imperialismu. Konalo sa v Karlových Varoch 1.—4. novembra 1966 a bolo usporiadané v spolupráci s ČSAV pre lektorov Socialistickej akadémie, pracovníkov vysokých škôl a vedeckých ústavov. Účastníci si vypočuli štyri referáty: Ekonomika NSR v šesťdesiatych rokoch — dr. Z. Bednařík, EÚ ČSAV, Štruktúrálné zmeny západonemeckej spoločnosti — dr. A. Müller, ÚMPE, Zahraničnopolitická koncepcia NSR — dr. A. Šnejdárek, riaditeľ ÚMPE. Samostatným bodom programu bol referát námestníka ministra zahraničných vecí ČSSR O. Kličku na tému Československá zahraničná politika a NSR.

V hlavných referátoch boli zahrnuté doterajšie výsledky vedeckého výskumu, nové problémy, ktoré stoja pred československou zahraničnou politikou a vedeckým výskumom i niektoré diskusné názory a stanoviská autorov.

Pri analýze reálneho ekonomického vývoja poukázal Z. Bednařík predovšetkým na potreby rastu, ktoré sa objektivizovali v komplexe potrieb a predpokladov politických (nutnosť odpovede na výzvu socializmu, pomoc rozvojovým krajinám, tlak na ďalšie zvýšenie životnej úrovne) a mocenských (silná ekonomika ako politický nástroj, dostatok prostriedkov na zbrojenie, dostatok fondov pre účinné ovplyvňovanie zahraničného obchodu).

Pri analýze faktorov rastu venoval pozornosť vývoju a hraniciam zamestnanosti a produktivity práce v prvých obdobiach a intenzifikácie v posledných rokoch. V tejto časti boli podnetné porovnania rôznych krajín EHS a rôznych období v samotnej NSR, ktoré výrazne ukázali nastávajúce kvalitatívne zmeny. Pri rozbere stimuloval rastu zdôraznil najmä úlohu efektívneho dopytu v oblasti výrobných prostriedkov, spotrebných predmetov, zbrojenia a v oblasti sociálnych a intelektuálnych investícií (veda, vzdelanie), pričom poslednú sféru charakterizoval ako zanedbanú vzhľadom na prostriedky, ktorými krajina disponuje.

Veľkú pozornosť venoval referent rovnováhe ekonomického vývoja. Uviedol podrobný rozbor, hoci v diskusnej forme, tendencií k inflačnej nerovnováhe, rozbor jej špecifických a všeobecných podmienok, ktorými sú podľa jeho názoru: plná zamestnanosť, rast miezd, rýchlejší ako rast produktivity práce, rast štátnych výdavkov, rýchlejší ako rast hrubého produktu (vojenské výdavky, prebytky zahraničného obchodu, vplyv inflačných tendencií v iných krajinách).

V druhej časti referent objasnil systém slobodného tržného hospodárstva NSR ako svojbytný ostrov v systéme hospodárstva ostatných európskych kapitalistických krajín, kde prevládajú podstatne širšie a dôslednejšie štátne zásahy a štátne riadenie hospodárstva. V posledných rokoch sa v NSR aj v tomto smere mení situácia; vyžaduje stále širšie zásahy štátu najmä v oblasti aplikácie vedeckotechnickej revolúcie, sociálnej infraštruktúry, rozporu medzi rastom miezd a produktivity práce, medzinárodnej integrácie.

Vplyv týchto vonkajších činiteľov nebol predmetom referátu. Autor však nepokladal za vhodné venovať pozornosť ani tým elementom rastových teórií, ktoré analyzujú kvalitatívne nové stránky hospodárskeho vývoja (napr. vedeckotechnický

pokrok, organizácia a riadenie a ich dôsledky), z čoho poslucháči mohli nadobudnúť nesprávny dojem, že tieto problémy nie sú v NSR aktuálne, alebo dôležité.

V poslednej časti svojho referátu skúmal referent slobodné tržné hospodárstvo ako sociálne hospodárstvo. Dospel k názoru, že štrukturálne zmeny v hospodárstve a ich nevyhnutné dôsledky v sociálnej oblasti vytvárajú aj nové skupiny a nové nástroje politického vplyvu; no tieto zmeny, ba práve ony nedovoľujú nazývať tento systém sociálnym v zmysle rozšírenia a diferenciacie jeho mocenských a politických základov.

Na záver Z. Bednařík konštatoval, že kryštalizácia rozporov vytvára kľúčovú situáciu, kedy konštelácia triednych a politických síl rozhodne o ďalšom smere vývoja, a uviedol alternatívy, ktoré v tejto situácii predkladajú jednotlivé organizované politické sily v NSR (CDU, SPD, KPD, DGB).

Referát o koncepciách nemeckej zahraničnej politiky predniesol riaditeľ ÚMPE dr. Šnejdárk. V úvode upozornil na rozsiahle simplifikácie, ktoré vyplývajú z redukovania skúmaných koncepcií na jednu, obyčajne tú, ktorá sa prosadila v politickej praxi. Zdôraznil skutočnosť, že NSR vznikla ako nástroj imperialistickej politiky, čo primárne ovplyvnilo aj rozsah pomoci a angažovanie mocností v ďalšom vývoji. Podrobne charakterizoval sily, pôsobiace na politickej scéne povojnového Nemecka. Ako hlavné, nie paralelné, ale prelínajúce sa zahraničnopolitické koncepcie uviedol koncepcie európske a koncepcie atlantické.

Samostatnú úlohu v zahraničnej politike NSR má tzv. východná politika. Bývalá dualita názorov, ktoré jednoznačne žiadajú návrat k situácii pred rokom 1937, a tých, ktoré tvrdia, že ešte nenastal čas definovania východnej politiky, sa stráca. Stále silnie tretí prúd v otázkach východnej politiky v NSR, charakterizovaný ako obnovený nacionalizmus, ktorý žiada využitie hospodárskych a geografických možností NSR pre samostatnú európsku politiku, predovšetkým voči socialistickým krajinám. V závere dr. Šnejdárk vyslovil požiadavku diferencovane registrovať sily, ktoré stoja za týmito zahraničnopolitickými koncepciami a snaď aj existenciu iných koncepcií a plánov, tajených pred svetom i pred politickými silami samotnej NSR.

Adolf Müller sa zamerl na rozbor niektorých vnútropolitických faktorov politiky NSR. Charakterizoval nemeckú otázku ako súhrn mocenských, politických a triednych problémov, v ktorom je pôvodný primát vonkajších faktorov stále viac nahradzovaný vnútornými faktormi. Zaoberal sa spoločenskými zmenami, najmä zmenami v postavení pracujúcich vrstiev (vývoj zamestnanosti, nový teritoriálny a štrukturálny vývoj v priemysle, kvalifikácia, zahraniční robotníci). Poukázal aj na niektoré demografické a ekologické javy a procesy. Na základe bohatého štatistického materiálu ilustroval zmeny v zložení, v sociálnom postavení a materiálnom zabezpečení pracujúcich a vplyv týchto skutočností na názory, postoje a politické myslenie pracujúcich, ako sa javí vo svetle demoskopie. Záverečnú časť svojho referátu venoval A. Müller odrazu doterajšieho vývoja v politických inštitúciách. Pojednal o organizovanosti, členskej štruktúre politických organizácií pracujúcich a podrobne rozoberal vývoj ich programov.

Námestník ministra zahraničných vecí O. Klička uviedol svoj výklad zdôraznením potreby kvalifikovanej i atraktívnejšej pozornosti a výkladu politickej problematiky NSR zo strany našej propagandy.

Ako základné východiská československej politiky uviedol konflikt strategických koncepcií NSR so záujmami iných západných mocností a revanšizmus západonemeckej zahraničnej politiky, ktorého nebezpečenstvo je zdôrazňované predovšetkým atómovými ambíciami NSR. Československá zahraničná politika sa snaží hľadať riešenie konfliktnej povahy týchto koncepcií ich zaradením do kontextu celej Európy a snaží sa mobilizovať záujem, poučenia i obavy iných, najmä malých, európskych štátov pre nové a nové akcie v príprave predpokladov pre navrhované systémy záruk celoeurópskej bezpečnosti. Samostatnú kapitolu o východiskách pre československú politiku voči NSR predstavuje východná politika NSR. Jej základnými kameňmi sú snahy a tlak hospodárskeho a aliančného zapojenia na Sovietsky sväz pre získanie poľnohospodárstva pre akcie voči NDR. A na druhej strane marenie akejkoľvek aktivity západných spojencov NSR voči socialistickým krajinám, v ktorom by NSR nehrala podstatnú úlohu. V tejto súvislosti treba zdôrazniť potrebu jednotnej koncepcie socialistických krajín ako záruku pre NDR, ale aj pre záujmy všetkých socialistických

krajín v Európe. V závere komentoval referent niektoré aktuálne otázky bilaterálnych vzťahov ČSR a NSR (normalizácia, návrhy NSR na dohodu o nenapadnutí a iné.)

V diskusii hovoril B. Švarc (VPA) o potrebe rešpektovať realitu postavenia a prostriedkov zahraničnej politiky, ďalej o vývoji a zmenách našich stanovísk a o vplyve zotrvačnosti názorov a predsudkov obyvateľstva na zahraničnopolitické koncepcie v súvislosti s revanšizmom.

Šéfredaktor Mezinárodnej politiky E. Busch sa zaoberal kritickým preverovaním prijatých schém ako metódou skúmania rôznych alternatív v zahraničnopolitických koncepciách NSR.

O diskusii treba však povedať aj to, že ako celok nemala úroveň prvých vystúpení. Príliš veľa času bolo venovaného hlavným referátom a najmä pripraveným vystúpeniam k jednotlivým špeciálnym problémom ekonomiky NSR.

Sympóziu s takýmto programom nemožno vytýkať europocentrizmus. Je správne, ak jednotlivé referáty a vystúpenia smerovali k objasneniu vnútorných

a špecifických procesov, ktoré utvárajú charakter súčasného nemeckého imperializmu. Pritom je ale nedostatkom, ak pozornosť koalíčným aspektom zahraničnej politiky NSR bola jediným krokom za hranice Nemecka. Je potrebné pripomenúť, že problémy Nemecka predstavujú v istom zmysle a v istom období priesečik záujmov veľmocí a majú mimoriadne dôsledky na ich politiku, ako aj na politiku ostatných európskych štátov. Často realizované vyzodovovanie zahraničnopolitických koncepcií z vnútornej situácie metódu krátko-keho spojenia bolo a je nesprávne. Nie je však isté, či posledné sympóziu, ktoré ako celok nestačilo objasniť správne proporcie a závislosti vnútorného vývoja NSR a jeho zapojenia do politických a hospodárskych problémov Európy a celého sveta, nepodporuje práve uplatnenie tejto metódy vo vedomí a v propagandistickej praxi účastníkov.

Hlavné referáty budú zverejnené v prídavných prílohách časopisu Mezinárodná politika.

Štefan Šebesta

SYMPOSIUM O ÚLOZE ZAHRAIČNÍ POMOCI V EKONOMICKÉM ROZVOJI

V Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii se 11. ledna 1967 konalo symposium k otázkám funkce zahraničního kapitálu a zahraniční pomoci v ekonomickém rozvoji nevyspělých zemí. Zúčastnilo se ho na 40 pracovníků z výzkumných ústavů a z praxe.

Základním materiálem předloženým k diskusi byla práce Z. Švejnara *Zahraníční kapitál, pomoc a ekonomický růst rozvojových zemí*. Diskuse se ovšem neomezovala jen na připomínky k této studii. V úvodním slovu, které bylo vlastně resumé již jmenované práce, Z. Švejnar poukázal na význam zahraniční pomoci a kapitálu pro zvýšení míry akumulace a efektivnějšího využití již existujících zdrojů a vyslovil domněnku, že v rozvojových zemích může dojít v jistém smyslu ke kombinaci intenzivního a extenzivního růstu (vzato z hlediska souběžného využívání technik náročných na práci a na kapitál). Zdůraznil dále význam nezbytné integrace zahraničních úvěrů s rozvojovými plány a pokusil se o kritiku výzkumu efektivnosti zahraniční pomoci založeného jednostranně na sledování vývoje mezní efektivnosti kapitálu a úrokové míry. Zde referující zdůraznil význam institucionálních faktorů a strukturálních reforem, jejichž účinek (již do-

sažený nebo potencionální) nelze při zkoumání efektivnosti vnějších zdrojů opominout.

J. Navrátil (VŠE) se ve svém příspěvku zabýval klíčovými teoretickými problémy, tj. otázkou „kolik je třeba“. Hovořil o metodách výpočtů založených na stanovení tzv. investiční a devizové mezery. Tato metoda byla mj. uplatněna i v čs. studii P. Eislera o vývoji zadluženosti SAR. Projekce je závislá na odhadu průměrného a mezního sklonu k úsporám, dovozu a vývozu. Investiční a devizová mezera se statisticky vyrovnává ex post, avšak k faktickému vyrovnání devizové mezery na úrovni mezery investiční je třeba radikální hospodářské politiky v oblasti zahraničního obchodu, přičemž tento radikalismus je závislý jak na politických faktorech, tak i například na schopnosti země krýt poptávku po spotřebním zboží, hlavně potravinách.

S dalším příspěvkem vystoupil M. Ondráček (VÚF). Odvolává se na některé výpočty provedené ve Výzkumném ústavu financí, poukázal na přímou a pro sledování nesložitou závislost mezi tempem růstu národního důchodu a úrokovou mírou. Na základě vývoje těchto ukazatelů lze usuzovat na návratnost poskytnutých úvěrů, což je nepochybně významné pro